

SCENARIUSZ 3

Czy można się dogadać? - filozofowanie o kompromisie.

Filip Jach

I. OPIS

1. **Wskazanie:** Scenariusz może być realizowany w ramach lekcji:

- Filozofii
- Etyki
- Edukacji obywatelskiej
- Historii
- Biznesu i zarządzania
- Godziny wychowawczej

2. **Adresaci lekcji:** Uczniowie i uczennice szkół średnich

3. **Cel ogólny:** Osoby uczestniczące nabywają kompetencje (wiedzę, umiejętności oraz postawy) w zakresie rozwiązywania problemów za pomocą kompromisu.

5. **Cele szczegółowe dla uczniów i uczennic:**

- Poznawcze – wiedza:
 - znają definicję kompromisu
 - potrafią rozróżnić kompromis od konsensusu
- Kształcące – umiejętności:
 - rozpoznają sytuacje konfliktowe
 - potrafią uargumentować swoje stanowisko
 - są zdolne uzasadnić
- Wychowawcze – postawy:
 - dyskutują o możliwych rozwiązaniach w duchu dialogu
 - szanują odmienne potrzeby i oczekiwania
 - dążą do znalezienia rozwiązania satysfakcjonującego wszystkie strony konfliktu

6. **Metody pracy:**

- Metody teoretyczne: pogadanka
- Metoda sytuacyjna
- Metody aktywizujące i problemowe: burza mózgów, warsztaty dociekań filozoficznych

7. **Pomoce dydaktyczne:** karty metaforyczne, kartki A4, kartki flipchart, flamastry, kartki z zadaniami dla zespołów

8. **Czas trwania:** 3x 45 min. lub 135 min.

I. PRZEBIEG LEKCJI

Ćwiczenie 1. Czas ustalić reguły gry! (30 min.)

Celem tego ćwiczenia jest nie tylko wypracowanie obowiązujących na warsztacie zasad współpracy, ale natychmiastowe skłonienie grupy do rozpoczęcia negocjowania z osobą prowadzącą.

Uprzedź uczniów i uczennice, że najbliższy czas będziecie pracować warsztatowo, a temat jakiego będą dotyczyć zajęcia będzie **KOMPROMIS**.

Poinformuj grupę, że wymaga to sporządzenia obowiązujących na czas zajęć reguł postępowania. Sprawdź z uczniami i uczennicami, kto z nich wcześniej pisał regulaminy/ kodeksy na czas trwania zajęć (np. profilaktycznych).

Zaproś uczniów i uczennice do zgłaszania reguł, które powinny obowiązywać podczas tych zajęć. Przykładowe reguły to:

- Słuchamy się wzajemnie.
- Mówimy za siebie i w swoim imieniu / Używamy komunikatu „ja” (np. „ja czuję”, „ja uważam, że...”).
- Unikamy uogólnień i wielkich kwantyfikatorów (np. „wszyscy”, „zawsze”, „każdy”, „nigdy”).
- Siedzimy w kole, a nie w rzędach (o ile pozwala na to przestrzeń).

Podczas generowania przez grupę pomysłów wciel się w adwokata diabła. I proponuj sam/ sama bezsensowne zasady, wymagając jednocześnie, aby były one poddane pod głosowanie na równych prawach i w jakiś sposób uwzględnione. Nie przejmuj się konsternacją osób. Propozycje mogą być zabawne, ale nie muszą. Mają zachęcać młodzież do polemiki i poszukiwania innych rozwiązań. Za każdym razem, kiedy grupa odrzuci Twój pomysł możesz powiedzieć „no to nie wiem co z tym zrobić... Macie jakieś pomysły?”. Twoim zadaniem nie jest dawanie gotowych reguł, a zapraszanie do aktywnej pracy grupy!

Oto przykładowe bezsensowne reguły:

- W warsztatach mogą wziąć udział tylko osoby leworęczne (uzasadniaj, że badania amerykańskich naukowców potwierdzają, że takie osoby są inteligentniejsze).
- Nie możemy używać słów na literę „n” (uzasadnij, że takie słowa w większości są zazwyczaj smutne: nie, nic, nieszczęście, niedopowiedzenie, napad, nadąsany, itd.).
- Nikt nie może wyjść do toalety w trakcie warsztatów (tak przecież działa szkoła, prawda?).
- Nie robimy żadnych przerw (jesteśmy już dorośli i ich nie potrzebujemy!)

Kiedy katalog reguł jest już skończony, podsumuj z grupą pracę nad nim. Możesz zadać pytania:

- Jak wam się tworzyło te reguły?
- Co było w tym łatwego, a co trudnego?
- Jak nam się udało stworzyć jeden spis reguł jeśli mieliśmy różne potrzeby i oczekiwania?
- Co nam pomagało zrobić to razem?
- Co było przeszkodą w robieniu tego wspólnie?

Jeśli na etapie odpowiedzi na pytania nie pojawi się słowo „kompromis” sam/sama je wprowadź. Możesz podsumować dyskusję, zwracając uwagę, że młodzież dobrze poradziła sobie w przypadku konfliktu zdań i potrzeb, a tym właśnie jest kompromis.

Ćwiczenie 2. Pigułka wiedzy (15 min.)

Celem tej krótkiej pogadanki jest nie tyle sprawdzenie wiedzy uczniów i uczennic, a jej u wspólnienie.

Zapytaj grupę, która z obecnych osób potrafi zdefiniować kompromis. Jeśli nikt się nie zgłosi – samodzielnie podaj definicję lub uzupełnij ją w razie potrzeby.

Zapytaj grupę, kto wie czym jest konsensus. Analogicznie podaj definicję lub ją uzupełnij.

Zaproś uczniów i uczennice do krótkiej dyskusji: Co jest lepsze, kompromis czy konsensus?

Po wymianie przez grupę argumentów, zwróć uwagę, że na różnych poziomach organizacji – grup, instytucji, a nawet państw łatwiej często o kompromisy. Podkreśl, że ustrój jakim jest demokracja opiera się w dużej mierze na kompromisie. Dlatego też polityka nazywana jest często sztuką znajdowania kompromisów.

Słowniczek:

Kompromis:

1. porozumienie osiągnięte w wyniku wzajemnych ustępstw;
2. odstąpienie od zasad, założeń lub poglądów w imię ważnych celów lub dla praktycznych korzyści.

(Źródło: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/kompromis.html>, dostęp: 16.09.2025)

Konsensus:

1. porozumienie osiągnięte w wyniku dyskusji i kompromisu;
2. zgodne stanowisko w jakiejś sprawie

(Źródło: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/konsensus.html>, dostęp: 16.09.2025).

Szerzej:

„Konsensus jest pojęciem nieco szerszym znaczeniowo niż kompromis. Konsensus jest możliwy w wyniku wymiany opinii, które – jeśli okażą się zgodne – umożliwiają przyjęcie jednolitego stanowiska w jakiejś sprawie. Ale z konsensem mamy także do czynienia w sytuacji, która wymaga mediacji i rozmaitych ustępstw stron biorących udział w jakichś obradach bądź sporze. W tym wypadku warunkiem konsensusu staje się kompromis (wzajemne ustępstwa). Tymczasem kompromis to rodzaj porozumienia, które zawsze poprzedza spór (w wyniku odmiennych poglądów) i które zawsze wymaga wzajemnych ustępstw stron tego sporu. Bez częściowego chociażby odstąpienia od własnych żądań czy warunków na rzecz drugiej strony nie ma kompromisu. Tak więc pojęcie konsensusu może być stosowane wymiennie z pojęciem kompromisu tylko wówczas, kiedy mamy na myśli konsensus, który wymagał negocjacji i wzajemnych ustępstw”.

(Źródło: <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/kompromis-i-konsensus;22169.html>, dostęp: 16.09.2025).

Ćwiczenie 3. Legenda o Kompromisie (45 min.)

Celem ćwiczenia nie jest stworzenie najpiękniejszego dzieła, a postawienie grupy przed wyzwaniem kompromisowego rozważania konfliktu.

Ważne:

Z uwagi na fakt, że ćwiczenie opiera się na wywołaniu zamieszania (konfliktu) w zespołach, wymaga od nauczyciela wprowadzania przez cały czas zajęć zabawowego charakteru. Podkreślenia, że jest to „gra” lub „rodzaj zabawy”.

Na środku sali (lub w innej dostępnej dla wszystkich przestrzeni) rozłóż dowolny zestaw kart metaforycznych (np. Dixit, tarot, Ecco, Saga). Jeśli nie dysponujesz kartami mogą to być np. zdjęcia lub pocztówki. Muszą one jednak przedstawiać nie tylko krajobrazy, ale także ludzi, obiekty, zwierzęta, a nie zawierać pytań coachingowych/terapeutycznych.

- Zaproś osoby do wybrania po 1 karcie, która jakoś kojarzy im się z omawianym na zajęciach kompromisem. Jeśli uczniów i uczennic w klasie jest niewiele – mogą wybrać po 2 karty.
- Podziel grupę na równe zespoły od 4 do 6 osób. Unikaj tworzenia zespołów liczących mniej niż 4 osoby (to ważne dla dynamiki pracy).
- Rozdaj każdemu z zespołów dużą kartkę flipchart, kilka kartek A4 i markery.
- Zadaniem każdego zespołu jest napisanie legendy (celowo unikamy słowa „bajka”, które dla młodzieży może być infantylne) o Kompromisie.

Legenda powinna zawierać elementy, które dosłownie lub metaforycznie odnoszą się do kart, które osoby wybrały na początku (np. karta z ilustracją skarbu może wnieść do opowieści sam skarb, ale też poszukiwanie, coś wartościowego; kart słońca może odnosić się do panującej w bajce pogody, ale także do ciepła, kierunku podróży, itd.). Ważne, aby każda z kart została wykorzystana w legendzie w jakiejś formie.

- Uprzedź młodzież, że co kilka minut będziesz prosiła/prosił wybrane osoby z zespołu, aby nieco urozmaicić ich pracę. Poproś grupę, aby na początku zapisywała pomysły na mniejszych kartkach, a dopiero ostateczną wersję na dużej karcie flipchart.
- Gdy grupy będą gotowe do wykonania zadania, rozpocznij legendę: Dawno temu i daleko żył Kompromis...
- Po kilku minutach wskaż po jednej osobie z każdego zespołu i poproś je do siebie. Powiedz, że otrzymują dodatkowe zadanie. Ich zadaniem jest odegrać pewną rolę w zespole. Od tego momentu, kiedy powrócą do zespołu, mają myśleć bardzo logicznie i racjonalnie. Mają oczekiwać od zespołu, że opowieść będzie bardzo logiczna i poukładana. Nie ma miejsca na nieścisłości. Powinny upierać się, że fabuła legendy ma być spójna. (Np. jeśli w legendzie pojawia się wątek zwierzęcych postaci, którzy zachowują się jak ludzie, to jak wyewoluowali? Warto o tym wspomnieć w legendzie! Jeśli w legendzie jest dużo magicznych zjawisk, to skąd się biorą i kto je stworzył? Wypada chyba o tym napisać!).

Dużo zabawniej, gdy zadanie to zostaje tajemnicą i osoby nie podzielą się nim z zespołem, choć rola zazwyczaj jest tak oczywista, że zespół szybko domyśla się otrzymanego przez osobę zadania.

- Po kolejnych kilku minutach wskaż ponownie po jednej osobie z każdego zespołu i poproś je do siebie. Powiedz, że otrzymują dodatkowe zadanie. Ich zadaniem jest odegrać pewną rolę w zespole. Od tego momentu, kiedy powrócą do zespołu, mają domagać się, aby w opowieści pojawiła się kapibara albo nawet rodzina kapibar. Może nawet całe miasto kapibar! Oczywiście, jeśli w legendzie występują już kapibary można zmienić obiekt na inny np. stomatologów. (Np. jeśli bohater wędruje przez pustynię, czemu nie towarzyszy mu kapibara? Nie ma uzasadnienia na to, że nie ma jej u boku bohatera!) Dobrze, aby wyznaczone osoby zachowały zadanie w tajemnicy, ale nie jest to wymagane.

Ważne:

Istotne, aby wybrać więcej niż 1 osobę do zadania. Ostatecznie nawet każda osoba z zespole może otrzymać od osoby prowadzącej inne zadanie. Jednak wytypowanie tylko jednego ucznia/uczennicy do pełnienia roli „urozmaiającego” zadanie może doprowadzić do sklejania się jego osoby z przyznaną mu rolą i skutkować konfliktem także poza ramami zadania.

Jeśli w grupie jest osoba doświadczająca bullingu ze strony innych osób z grupy nie powinna ona być w roli przeszkadzającej w jakimkolwiek sposób zespołowi w wykonaniu zadania!

- Po ukończeniu swoich legend zaproś każdy zespół od uroczystego odczytania. Jeśli jakiś zespół nie ukończył zadania – nic nie szkodzi! Mogą podzielić się tym, co mają.
- **Następnie zadaj grupie pytania:**
 - Jak wam się pracowało?
 - Co było w tym najtrudniejsze?
 - Jak udało wam się dojść do kompromisu? (jeśli udało się zakończyć zadanie)
 - Co wam pomogło osiągnąć kompromis? (jeśli udało się zakończyć zadanie)
 - Co było przeszkodą w osiągnięciu kompromisu? (jeśli nie udało się zakończyć zadania)
 - Co warto zrobić następnym razem inaczej, aby osiągnąć cel? (jeśli nie udało się zakończyć zadania)

Ćwiczenie 4. Dociekania filozoficzne o kompromisie (45 min.)

Celem dociekań filozoficznych jest dojście do prawdy, ale nie oznacza to, że osoby uczestniczące muszą wygrać dyskusję jak w debacie oxfordzkiej. Dociekania nie opierają się na dyskusji i udowadnianiu swojej racji, a dialogu – wsłuchiwanie się w argumenty innych, refleksji własnej i dzieleniu się przemyśleniami, które mogą zainspirować innych. W dialogu nie ma przegranych i wygranych.

To ćwiczenie ma 2 warianty: otwarty i zamknięty.

Ważne:

Jeśli nie pracowałeś/pracowałaś wcześniej metodą Dociekań filozoficznych warto zapoznać się przed rozpoczęciem warsztatu z literaturą zawartą w bibliografii.

Wariant otwarty

W wariacie otwartym osoba prowadząca pełni funkcję facylitatora/moderatora i jej głównym zadaniem jest moderowanie dyskusji pomiędzy osobami w grupie – prowadzenie przez kolejne etapy metody, pilnowanie porządku wypowiedzi, korygowanie pytań. Jednak osoba prowadząca nie wyraża swojego zdania na dany temat i nie dzieli się swoją wiedzą. Stwarza młodzieży przestrzeń do swobodnej rozmowy w duchu dialogu.

- Zaproś osoby do stworzenia z krzeseł koła (o ile nie stało się to wcześniej).
- Wyjaśnij, że zaprosisz grupę do refleksji na temat kompromisu. Refleksja każdej osoby zostanie zapisana na tablicy i powinna być w formie pytania. Możesz powiedzieć:
 - Do jakich pytań skłoniło was doświadczenia kompromisu?
 - Jakie pytania pojawiają wam się w głowach, kiedy myślicie o kompromisie?
- Zapisuj wszystkie pytania, które padają od uczniów i uczennic. Pytania zamknięte (rozpoczynające się od „czy”) warto przeformułowywać wspólnie na otwarte („jak”, „czemu”, „w jaki sposób”).
- Kiedy nikt już nie ma żadnych pytań ogłoś głosowanie na pytanie, którym grupa zajmie się jako pierwszym (w przypadku ograniczonego czasu może też jako jedynym).
- W przypadku licznej grupy warto zastosować demokratyczne zasady głosowania większościowego – każda osoba ma 1 głos. Może go oddać na dowolne pytanie, nad którym chciałaby podyskutować z grupą. Nie musi, ale może, głosować na swoje pytanie. Jeśli grupa nie jest zbyt liczna, można zastosować inne warianty głosowania np. każda osoba ma 3 głosy, które może rozdysponować w dowolny sposób (przyznać 3 pkt. jednemu pytaniu; 1 pkt i 2 pkt. dla dwóch różnych pytań; po 1 pkt. dla trzech różnych pytań). Aby nie tracić czasu – o metodzie głosowania decyduje osoba prowadząca.
- Po wybraniu pytania grupa zaczyna rozmawiać i dzielić się swoimi refleksjami. Zadaniem osoby prowadzącej jest moderowanie dyskusji, udzielanie głosu w kolejności zgłaszania się i zachęcanie grupy do wzajemnego odnoszenia się do swoich wypowiedzi. Dla grup nieobeznanych z metodą na początku jest to wyzwanie i każda osoba wygłasza po prostu swoje zdanie. Osoba prowadząca może zachęcać do wysłuchania innych i odniesienia się do ich pomysłów poprzez pytania:
 - A co myślisz o tym co powiedział X?
 - Jak to co powiedziałaś ma się do tego co mówił Y?
 - Czy to jest podobne do stanowiska Z?

- Jeśli dane pytanie się „wyczerpie”, grupa może podjąć się kolejnego z największą ilością głosów.
- Dociekania filozoficzne nie kończą się pochwałą ani podsumowaniem prowadzącego. Zamiast tego warto pozostawić grupę z niedosytem i głodem dalszej rozmowy. W tym celu można zakończyć cytując (bez dalszego komentarza) przysłowie:

„Kompromis to sztuka dzielenia ciasta tak, aby każdy myślał, że dostał największy kawałek”.

Wariant zamknięty

W wariantcie zamkniętym osoba prowadząca także pełni funkcję facylitatora/moderatora i nie dzieli się swoją wiedzą, ale to osoba prowadząca poddaje pod dyskusję konkretne pytania. Przez co łatwiej uzyskać zakładany programem zamierzony efekt dydaktyczny. Jest to zalecany wariant w przypadku małej ilości czasu, grupy wstydliwej lub niezintegrowanej.

- Zaprosz osoby do stworzenia z krzeseł koła (o ile nie stało się to wcześniej).
- Wyjaśnij, że zaprosisz grupę do refleksji na temat kompromisu. Zachęć wszystkie osoby do odpowiedzi na pytanie:
 - Dlaczego w naszym życiu potrzebujemy kompromisów?
- Moderuj dyskusję i zachęcaj osoby do odnoszenia się wzajemnie do swoich odpowiedzi.
- W przypadku wyczerpania tematu możesz podać kolejne pytania (po kolei!):
 - Kiedy najczęściej stosujemy kompromisy?
 - Kiedy kompromis nie jest dobrym wyjściem?
 - Kto nie powinien chodzić na kompromis?
 - Czemu cenimy kompromis?
- Dociekania filozoficzne nie kończą się pochwałą ani podsumowaniem prowadzącego. Zamiast tego warto pozostawić grupę z niedosytem i głodem dalszej rozmowy. W tym celu można zakończyć cytując (bez dalszego komentarza) przysłowie:

„Kompromis to sztuka dzielenia ciasta tak, aby każdy myślał, że dostał największy kawałek”.

10. Polecana literatura:

Domania R., red., Karty dialogowe do gier rozwijających wyobraźnię i kreatywność, 2010, Wydawnictwo „Klanza”.

Jach F., Wspólne dociekania. Innowacyjne metody nauczania dialogu i myślenia, czyli wielki powrót filozofii, [w:] „Refleksje. Zachodniopomorski dwumiesięcznik oświatowy” 1/2021, https://refleksje.zcdn.edu.pl/wp-content/uploads/2020/12/Refleksje-1-2021_druk.pdf

Krzywoń Ł., Filozofuj z dziećmi. Poradnik do prowadzenia filozoficznych dociekań z dziećmi i młodzieżą, 2019, Wydawnictwo Academicon.

Pobojewska A., Zajęcia warsztatowe z filozofii a relatywizm. Dyrektywa wycofania się prowadzącego z merytorycznej warstwy dialogu, [w:] „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 3(83), 2012.

Pobojewska A., Edukacja do samodzielności. Warsztaty z dociekań filozoficznych. Teoria i metodyka, 2019, Uniwersytet Łódzki.



Ministerstwo
Edukacji Narodowej

Projekt "Young Democracy - Siła Mojego Głosu"
finansowany jest ze środków
Ministra Edukacji Narodowej w ramach programu Młodzi Obywatele.



Minister
Edukacji